BIBLIOTEKARZ PODLASKI
4/2019 (XLV)
<https://doi.org/10.36770/bp.227>
ISSN 1640-7806 (druk) ISSN 2544-8900 (online)
<http://bibliotekarzpodlaski.pl>

Samir Sattarov*

Azerbejdżańska Narodowa Akademia Nauk, Baku (Azerbejdżan)

<https://orcid.org/0000-0001-6380-0230>

Folklor azerbejdżański w badaniach polskich orientalistów XIX wieku

Streszczenie: W artykule autor analizuje działalność polskich orientalistów z XIX wieku, którzy jako jedni z pierwszych zaczęli badać azerbejdżańską ustną twórczość ludową, zbierając ją i tłumacząc na wiele języków, m.in. polski, angielski, francuski i rosyjski. Zainteresowanie tym tematem narodziło się wraz z rozwojem sentymentalizmu i romantyzmu w Europie i Rosji. Dążono wówczas do odtworzenia „literatury ludowej”, czyli takiej, która w pełni odzwierciedlała by „ducha narodowego”, starożytne tradycje i obyczaje. Polscy orientaliści, o których w artykule mowa, wnieśli potężny wkład w rozwój azerbejdżańskiej folklorystyki. Co więcej, dzieła ich wciąż zachowują aktualność i stanowią ważne dziedzictwo azerbejdżańskiej literatury i folklorystyki.

Słowa-klucze: Sękowski, Chodźko, Topczubaszov, Azerbejdżan, Koroglu.

Azerbaijani folklore in the research of Polish orientalists of the 19th century

Summary: In this article, the author analyzes the activities of Polish orientalists from the 19th century, who were among the first to start research-

* Samir Sattarov – dr, socjolog i filolog; pracownik Instytutu Literatury im. Nizami Gandżawi Azerbejdżańskiej Narodowej Akademii Nauk w Baku. Autor rozprawy *Wzorce polskości – analiza ciągłości i zmian. (Przypadek Stowarzyszenia „Polonia-Azerbejdżan” w latach 2003-2014)* (Warszawa 2014). Email: samir@op.pl

ing Azerbaijani oral folklore, collecting it and translating it into many languages, including Polish, English, French and Russian. Interest in this subject was raised with the development of sentimentalism and romanticism in Europe and Russia. The aim was then to recreate “folk literature”, i.e. the one that would fully reflect the “national spirit”, ancient traditions and customs. The Polish orientalists, mentioned in the article, made a powerful contribution to the development of Azerbaijani folklore. Moreover, their works still remain relevant and constitute an important heritage of Azerbaijani literature and folklore.

Key words: Sękowski, Chodźko, Topchubashov, Azerbaijan, Koroghlu.

Kultura Azerbejdżanu szczyci się jednym z najbogatszych folklorów na świecie. Najstarsze ślady miejscowej ustnej twórczości ludowej sięgają starożytności. Są to bajki, mity, legendy, przysłowia, powiedzenia, eposy (*dastany*), wróżby, przysięgi, modlitwy, pieśni ceremonialne i robotnicze, toasty, zagadki, słowem: formy tak zwanej mądrości ludowej. Specyficznym gatunkiem są też *bajaty*¹, które tworzone w formie wierszowanej, a dotyczyły one różnych aspektów życia codziennego. Mówiąc o starożytności, mam na myśli ten okres w dziejach świata, gdy twórczość ludowa Azerbejdżanu stanowiła jedną z podstawowych form myślenia artystycznego w ogóle, stając się formalną bazą dla rozwoju literatury pisanej.

Szczególne miejsce w azerbejdżańskim folklorze zajmują eposy ludowe (*dastany*). Najstarszym tego typu dziełem jest *Kitabi Dədə Qorqud* (azerb. *Księga dziada mojego Korkuta*), który w znanej dziś formie spisany został na terenie Azerbejdżanu w XV wieku. Wiktor Żyrmuński (Віктор Жирмунський) w artykule *Księga dziada mojego Korkuta: Oguski epos heroiczny (Kutab-u Dədəm Korkut Oğuzskui geroicheskuiy enos)* – podaje:

¹ *Bajaty* (azerb. *Bayati*) – najbardziej rozpowszechniony gatunek azerbejdżańskiego folkloru w formie wierszowanej.

Najbardziej epiczne sagi Oguzów² są wedle treści o wiele starsze, niż literacka przeróbka, do której doszło w *Księdze dziada mojego Korkuta* w znanej współcześnie formie. Dzisiejsza wersja eposu jest rezultatem selekcji, pisemnej fiksacji i obróbki niektórych sag w XV wieku³.

O tym, że epos powstał w starożytności, świadczą choćby zawarte w nim opisy obrzędów ślubu, wesela, pogrzebu etc. Zatem, jak się udało ustalić, tekst ostatecznie spisano w wieku XV na terenie Azerbejdżanu i nadano mu tytuł *Księga dziada mojego Korkuta w języku Oguzów*. Obecnie istnieją dwa rękopisy *Kitabi Dədə Qorquda*. Jeden przechowywany jest w bibliotece w Dreźnie, drugi – w Watykanie⁴.

Kolejnym najbardziej znanym azerbejdżańskim eposem heroicznym jest *Koroghlu*⁵ z XVII wieku. Rozpowszechnił się on szeroko na terenie Kaukazu, Bliskiego Wschodu i Azji Środkowej. Wywarł znaczący wpływ na ustną twórczość ludową sąsiadujących z Azerbejdżanem narodów oraz grup etnicznych. Obecnie *Koroghlu* występuje w tureckim, irańskim, gruzińskim, kurdyjskim i ormiańskim folklorze, a także w trochę zmienionej formie pod nazwą *Goroghlu*⁶ w Azji Środkowej – u Turkmenów, Uzbeków i Tadżyków.

W Azerbejdżanie ustna twórczość ludowa przekazywana była głównie przez Ozanów i Aszygów – ludowych śpiewaków-poetów. Repertuar Aszygów składał się z liryki miłosnej, narodowych mitów i legend, eposów (*dastanów*), opowiadań o wolności i bohaterstwie, przyjaźni etc.

W wieku XVIII i pierwszej połowie stulecia kolejnego Europa i Rosja w sposób szczególny zaczęła się interesować folklorem. Znaczącą rolę w jego popularyzacji odegrali: Jurij Lermontow (1787–1831), Aleksander Bestużew-

² Oguzowie – średniowieczne plemiona turańskie istniejące do XI wieku, od których wywodzą się Azerowie, Turcy, Tatarzy krymscy, Turkmeni, Uzbeki, Urumowie, Gagauzi.

³ *Книга Дедя Коркута, Китаб-и дедя Коркут, Огузский героический эпос и «Книга Коркута»*, <http://www.vostlit.info/Texts/rus9/Korkut/framepril31.htm> [09.10.2018]

⁴ Т. Аникеева, «Китаб-и Дедем Коркут» как памятник книжного эпоса, „Шаги/Steps” 2015, Т.1, № 2, с. 114.

⁵ *Koroghlu* – słowo to w języku azerbejdżańskim oznacza syna niewidomego (azerb. *Kor* – niewidomy, *oglu* – syn).

⁶ *Goroghlu* – polskie znaczenie: syn mogiły (w językach turańskich *Gor* – mogiła, *oglu* – syn).

-Marliński (1797–1837), Michaił Glinka (1804–1857), Józef Sękowski (1800–1858), Aleksander Chodźko (1804–1891) i Jakow Poloński (1819–1898)⁷.

W niniejszym artykule skupię się na dwóch polskich badaczach – Józefie Sękowskim i Aleksandrze Chodźce. Każdy z nich wniósł potężny wkład w rozwój folklorystyki, ale też azerskiej kultury w ogólności.

Obydwaj orientaliści byli studentami Uniwersytetu Wileńskiego, gdzie zainteresowanie Orientem zaszczipili w nich Joachim Lelewel i Godfryd Grodecki⁸. Później obaj przebywali w Petersburgu, a tam nawiązali kontakt ze znanym azerskim lingwistą, orientalistą i poetą – profesorem Uniwersytetu Petersburskiego, Mirzą Dżafarem Topczubaszowem (Мирза Джафар Топчубашов, 1790–1869)⁹, który *notabene* zainspirował wielu polskich i rosyjskich naukowców, poetów i pisarzy tematyką orientalną. O jego roli w rozpropagowaniu wiedzy na temat orientalistyki wśród Polaków pisał Ignacij Krackowskij¹⁰, a także Jan Reychman:

Dla nas szczególne znaczenie ma działalność Azerbejdżanina Mirzy Dżafara Topczubaszowa [...]. Miał on wielu uczniów wśród Polaków, dzięki czemu mógł nakłonić zarówno ich, jak i swoich polskich przyjaciół do zainteresowania się literaturą azerską¹¹.

Józef Sękowski znany jest przede wszystkim jako wybitny turkolog i arabista. W latach 1819–1821 przebywał w Turcji, Syrii i Egipcie. Podczas podróży zbierał dokumenty dotyczące polsko-tureckich kontaktów, a wskutek tej

⁷ X. Короглы, А. Набиев, *Вместо предисловия*, [в:] *Азербайджанский героический эпос*, Язычы, Баку 1996, с. 3.

⁸ A. Andrijauskas, *Searching for Lithuanian Identity Between East and West*, [in:] *Lithuania: Identity and Values*, „Lithuanian Philosophical Studies” 2007, Vol. V, ed. Aida Savicka, Washington 2007, p. 57; В. Грицкевич, *Александр Ходзько (1804–1891) и его вклад в развитие иранистики и тюркологии*, [в:] *Страны и народы Востока*, ред. Д. Ольдерогге, «Наука», Москва 1987, с. 42.

⁹ J. Janczak, *The State and the Need for Polish Studies on the History of Azerbaijan*, „Acta Universitatis Lodzensis. Folia Caucasica” 1987, nr 2, p. 20.

¹⁰ Тамże.

¹¹ Cyt. za: Г. Абдуллаеоева, *Азербайджанско-польские литературные связи XIX–XXI веков*, Мутарджим, Баку 2012, с. 124; А. К. Рзаев, *Азербайджанские востоковеды XIX века*, Баку, Елм 1986.

działalności w 1821 roku do Petersburga przywiózł liczne dzieła naukowe oraz bezcenne starożytne rękopisy arabskie. Część szkiców z podróży wydał w języku rosyjskim, między innymi *Отрывки из путешествия по Египту, Нубии и верхней Эфиопии* i *Воспоминания о Нубии и Сирии*, a część w języku polskim, na przykład *Wyjątek z opisu podróży do Nubii i wyższej Etiopii*. W latach 1822–1847 był on profesorem zwyczajnym Uniwersytetu w Petersburgu, gdzie, przypomnijmy, pod wpływem Mirzy Dżafara Topczubaszowa zainteresował się azerbejdżańską literaturą i folklorem, tłumacząc w 1825 roku z języka azerbejdżańskiego miejscową legendę zatytułowaną *Деревянная Красавица*.

W 1825 roku w redagowanym przez dekabrystów Aleksandra Bastużewa-Marlińskiego i Kondratija Rylejewa almanachu „Полярная звезда” wydane zostały trzy „wschodnie” powieści Sękowskiego w języku rosyjskim: *Деревянная Красавица*, *Истинное великодушие* i *Урок неблагодарным*. Utwory te są, jak przekonuje W. Piercewa, wiernymi tłumaczeniami, ich treść nie zawiera żadnych ingerencji autora¹².

Dalsza działalność Sękowskiego w powyższym zakresie związana jest z artykułami krytycznymi oraz tłumaczeniami azerbejdżańskiego folkloru zebranego przez drugiego znakomitego polskiego orientalistę i badacza – Aleksandra Chodźkę, którego ceni się przede wszystkim za pionierskie badania w zakresie azerbejdżańskiej literatury i folkloru. Swoje dzieła wydawał on w języku angielskim, francuskim, polskim i rosyjskim, publikując w Londynie, Paryżu, Warszawie, Moskwie i Petersburgu.

Aleksander Chodźko świetnie posługiwał się językami angielskim, francuskim, rosyjskim, azerskim i perskim. Świadcą o tym materiały zebrane przez niego w Azerbejdżanie Południowym i innych prowincjach Persji, które tłumaczył na języki angielski, francuski i rosyjski. Zainteresowanie literaturą i folklorem odzwierciedliło się również w jego własnej twórczości poetyckiej. Charakteryzuje się ona obfitością wschodnich motywów. Pierwsze utwory poety drukował na łamach „Litieraturnoj Gaziety” i „Tygodnika Petersburskiego”¹³. W 1829 roku wydał zbiór *Poezje*, w którym znajdziemy poemat *Derar*

¹² В. Перцева, *Восточные повести О. И. Сенковского*, [в:] http://www.rusnauka.com/4_SND_2013/Philologia/8_127922.doc.htm [20.05.2019].

¹³ С. Саттаров, Александр Ходзько и Азербайджан, „Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının Xəbərləri”, Humanitar elmlər seriyası, 2016, № 2, s. 226.

oraz azerbejdżańskie legendy, sielanki i ballady. Do książki dołączono dwie kasydy¹⁴ z przedmową autora, zawierającą analizę tego właśnie gatunku literackiego:

Poema tak nazwane zawierały początkowo nie mniej ani więcej jak trzydzieści dystychów. Nie zawsze poeci wschodni, zwłaszcza późniejszych czasów, pilnowali tego pravidła. Kasyda w dzisiejszym znaczeniu odpowiada naszej elegii, idylli, panegirykowi i powieści, stosownie do tego, jak opowiada, jakie zdarzenie opiewa, pochwały, czyje kreśli obrazy brane z przyrodzenia, lub oplakuje jaką stratę; długość jej zależy od woli autora¹⁵.

Po studiach skierowano Chodźkę do pracy w konsulacie rosyjskim w Południowym Azerbejdżanie, które to terytorium na mocy zawartego po wojnie rosyjsko-perskiej Traktatu Turkmenczajskiego z 1828 roku weszło w skład Persji.

Dnia 26 marca 1832 roku Chodźko objął stanowisko tłumacza przy konsulacie rosyjskim w Tebrizie, a od 12 listopada 1833 roku – generalnego konsula tamże. 14 sierpnia 1834 roku wyznaczono go na stanowisko konsula rosyjskiego w mieście Reszt, administracyjnym centrum prowincji Gilan¹⁶, gdzie zajmował się zbieraniem folkloru¹⁷.

W latach 1830–1833 na łamach czasopism „Tygodnik Petersburski” i „Литературная газета” opublikował Chodźko notatki podróżniczo-etnograficzne o Azerbejdżanie (przetłumaczone z polskiego przez W. Romanowicza). Można się z nich dowiedzieć o życiu i tradycjach Azerów, o bogatej azerbejdżańskiej twórczości ludowej. Autor wydał również legendę o Wierze dziewiczej w Baku oraz opowieść o Arystotelesie i Platonie¹⁸. To ostatnie dzieło jest obecnie jedyną wersją bardzo rozpowszechnionej w swoim czasie legendy, na którą

¹⁴ Kasyda – twarda forma poetycka z Bliskiego Wschodu i Azji Środkowej oraz Południowej. Zazwyczaj składa się z kilkudziesięciu lub kilkuset bajtów – dwudzielnych wersów.

¹⁵ *Poezje Aleksandra Chodźki*, St. Petersburg, Drukiem Karola Kraya, 1829, s. 117.

¹⁶ С. Саттаров, Александр Ходзько и Азербайджан, „Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının Xəbərləri”, Humanitar elmlər seriyası, 2016, № 2, s. 226.

¹⁷ Mam tutaj na myśli zarówno Południowy, jak też Wschodni Azerbejdżan.

¹⁸ A. Chodźko, *Baku. Cholera morbus. Wieża dziewicza w Baku. Powieść o Arystotelesie i Platonie (Wyciątki z listu pisanego z Baku. 10 Lipca 1830 roku)*, „Tygodnik Petersburski” 1830, cz. 2, nr 30.

zwracali uwagę wszyscy badacze azerbejdżańskiego folkloru. Dzięki ustaleniom Chodźki można dowiedzieć się między innymi tego, jakie w latach 30. XIX wieku było Baku (zgodnie z danymi liczyło 1200 domów i 5000 mieszkańców) oraz zaznaczyć się z życiem codziennym jego mieszkańców.

Podziwiając umiejętności rzemieślników czy też zdolności sześciolatniego chłopca Dżamila, który w tak młodym wieku tworzył – co polski poeta podkreślił ze zdumieniem – „całkiem przyzwoite wiersze”, Chodźko był jednocześnie zaskoczony, że wśród „porządnych ludzi” (czyli miejscowej arystokracji) wielu jest takich, którzy nie zwracają uwagi na zabytki starożytności, zasługujące na szacunek potomków¹⁹. W jego szkicach znajdziemy też opowieść o mieszkających w Baku czcicielach ognia i ich bogatej bibliotece, którą spalono w 1826 roku podczas wojny rosyjsko-perskiej²⁰.

Tego typu informacje okazują się bezcenne dla współczesnej antropologii historycznej oraz kulturoznawstwa.

Znajomość wschodnich języków i talent poety pozwoliły Chodźce przetłumaczyć na język polski utwory wielkiego azerbejdżańskiego poety XVI wieku Imadeddina Nasimiego. Jednak największym i fundamentalnym dokonaniem Chodźki okazało się zebranie w Azerbejdżanie Południowym i wydanie w Londynie w 1842 roku miejscowego eposu heroicznego *Koroglu*. Dzieło to otrzymało długi tytuł: *Specimens of the Popular Poetry of Persia as Found in the Adventures and Improvisations of Kurroglou the Bandit-minstrel of Northern Persia and in the Songs of the People, Inhabiting the Shores of the Caspian Sea*, a poświęcone zostało Sirowi Goreowi Ouseley. Cały materiał przedstawiony w książce zebrał, spisał i przetłumaczył oraz wyposażył w filologiczne i historyczne wyjaśnienia Aleksander Chodźko. Książka rozpoczyna się epigrafem Julesa Micheleta:

Persja to wielka droga ludzkości: Tatarzy z jednej strony, Arabowie z drugiej, wszyscy ludzie z Azji zatrzymywali się, każdy w swojej kolei, w tym karawanseraju²¹.

¹⁹ Tegoż, *Ogień samorodne w Dżoale. Klasztor Indyjski. Sześciolatni improwizator w Baku. Wulkan błotniczy*, „Tygodnik Petersburski” 1830, cz. 2, nr 35.

²⁰ Tamże.

²¹ Tegoż, *Specimens of the Popular Poetry of Persia as Found in the Adventures and Improvisations of Kurroglou, the Bandit-minstrel of Northern Persia, and in the Songs of the People Inhabiting the Shores of the Caspian Sea. Orally Collected and Translated, with Philological and Historical Notes; by Alexander Chodzko, Esq*, London 1842.

Epos spisał Chodźko ze słów Aszyga²² Sadyga. Książka składa się z czterestu rozdziałów:

1. Przedślowie,
 2. Znajomość z Korogłu,
 3. Przygody i improwizacje Korogłu,
 4. Ludowe piosenki Tatarów astrachańskich,
 5. Trzy piosenki kałmyckie,
 6. Turkmeńskie piosenki,
 7. Piosenki perskich Turków,
 8. Perskie piosenki,
 9. Piosenki Gilana,
 10. Piosenki Mazandrana,
 11. Piosenki rudberskich górali,
 12. Piosenki Tałysza,
 13. Przykłady tekstowe,
 14. Dziewięć perskich arii, aranżowane dla fortepianu.
- Aranżacji muzycznej dokonał polski muzyk Apolinary Kątski.

Rok później (1843) ukazało się w Jenie pierwsze tłumaczenie tej książki na język niemiecki oraz – w „La Revue Independente” („Przegląd Niezależny”) – piórem George Sand również na język francuski²³. W połowie XIX wieku epos z języka angielskiego przełożono na rosyjski i wydano w Tyflisie. W 1971 roku ponownie opublikowano go po angielsku, tym razem w Nowym Jorku.

Jak widać, Chodźko zaczął ogłaszać wyniki badań, gdy pracował w konsulatach rosyjskich w Azerbejdżanie Południowym. Jednak największą ich część upublicznił już po zamieszkaniu w Paryżu, pracując w Ministerstwie Spraw Zagranicznych Francji i później przez 26 lat (1857–1883) w Collège de France. Jego publikacje (głównie w języku angielskim i francuskim) przyniosły mu światowe uznanie.

Najstarsze rękopisy eposu *Korogłu* przechowywane są obecnie w Narodowej Bibliotece Francji w Paryżu oraz Instytucie Rękopisów im. G. Kekelidze w Tbilisi.

²² *Aszyg* – dosłownie w jęz. azerb. zakochany. Muzyk wykonujący tradycyjne utwory ludowe przy akompaniamencie azerbejdżańskiego ludowego instrumentu muzycznego – *sazu*.

²³ A. Chodźko, *Les aventures et les improvisations de Kouroglou, recueillies en perse par M. Alexandre Chodzko* (par George Sand), „La Revue Independante” 1842, t. 6.

W latach 40. XIX wieku w czasopiśmie „Маяк современного просвещения и образованности” opublikowano część tłumaczenia eposu w języku rosyjskim pod nazwą *Керъ-оглу-татарская легенда*²⁴. Tłumaczem tekstu był Iwan Chopin. Dwa lata później na łamach czasopisma „Библиотеки для чтения” orientalista Józef Sękowski wydał część eposu *Кер-оглу*. Pełne tłumaczenie *Koroghlu* w języku rosyjskim (autorstwa Samuila Penna) wydrukowano w numerach 21, 24, 26, 27, 30, 34, 36 i 42 gazety „Kaukaz” z 1856 roku pod nazwą *Кор-оглы – восточный поэт – наездник*. Translacji dokonano z języka angielskiego²⁵. Penn oddał we własnym tłumaczeniu eposu wschodni koloryt oryginału.

W latach 1850–1854 wydał Chodźko w Paryżu w języku francuskim dwie książki: *Le Ghilan ou Les marais Caspiens* (Paris 1850) i *Le Drogman Turc Donnat Les Mots Et Les Phrases* (Paris 1854). Pierwsza napisana została podczas podróży orientalisty po Azerbejdżanie Południowym w latach 1849–1850 i zawierała historyczne i geograficzne notki o Azerbejdżanie i Baku. Tu Chodźko zamieścił szereg felietonów, a także przykładów azerbejdżańskiego folkloru.

Obaj orientaliści, a szczególnie Aleksander Chodźko, wniesli niedający się w pełni ocenić wkład w rozwój azerbejdżańskiej folklorystyki, zapoznając zarówno europejskiego, jak i rosyjskiego czytelnika z miejscową kulturą. Dzieła polskich badaczy z XIX wieku są wciąż aktualne i stanowią ważne dziedzictwo dla wielu dyscyplin naukowych, takich jak kulturoznawstwo i antropologia historyczna.

²⁴ И. Шопен, *Керъ-оглу-татарская легенда*, „Маяк современного просвещения и образованности”, XI, Санктпетербургъ, 1840.

²⁵ С. Пенн, *Кер-оглы, восточный поэт-наездник. Полное собрание его импровизаций, с присовокуплением его биографии*, Кавказ, [Тифлис], 1856, № 21, 24, 26-27, 30, 34, 36-42.

Literatura

- Andrijauskas A., *Searching for Lithuanian Identity Between East and West*, [in:] *Lithuania: Identity and Values*, Lithuanian Philosophical Studies, V, [edit:] Aida Savicka, Washington, 2007.
- Chodźko A., *Baku. Cholera morbus. Wieża dziewicza w Baku. Powieść o Arystotelesie i Platonie*. (Wyjątki z listu pisanego z Baku. 10 Lipca 1830 roku), „Tygodnik Petersburski” 1830, cz. 2, nr 30.
- Chodźko A., *Les aventures et les improvisations de Kouroglou, recueillies en perse par M. Alexandre Chodzko* (par George Sand), „La Revue Independante” 1842, t. 6.
- Chodźko A., *Ognie samorodne w Dżoale. Klasztor Indyjski. Sześćioletni improvizator w Baku. Wulkan błotniczy*, „Tygodnik Petersburski” 1830, Cz. 2, № 35.
- Chodźko A., *Poezje Aleksandra Chodźki*, St. Petersburg, Drukiem Karola Kraya, 1829.
- Chodźko A., *Specimens of the Popular Poetry of Persia as Found in the Adventures and Improvisations of Kurroglou, the Bandit-minstrel of Northern Persia, and in the Songs of the People Inhabiting the Shores of the Caspian Sea. Orally Collected and Translated, with Philological and Historical Notes; by Alexander Chodzko*, Esq., London, 1842.
- Janczak J., *The State and the Need for Polish Studies on the History of Azerbaijan*, [in:] „Acta Universitatis Lodzensis Folia Caucasica” 2, Lodz, 1987.
- Абдуллаеуекова Г., *Азербайджанско-польские литературные связи XIX–XXI веков*, Мутарджим, Баку, 2012.
- Аникеева Т., «Китаб-и Дедем Коркут» Как памятник книжного эпоса, „Шаги/Steps” 2015, Т.1., № 2.
- Грицкевич В., *Александр Ходзько (1804–1891) и его вклад в развитие иранистики и тюркологии*, [в:] *Страны и народы Востока*, [ред:] Д. Ольдерогге, «Наука», Москва, 1987.
- Книга Деда Коркута, Китаб-и деда Коркут, Огузский героический эпос и «Книга Коркута»*, <http://www.vostlit.info/Texts/rus9/Korkut/framepril31.htm> [09.10.2018].
- Короглы Х., Набиев А., *Вместо предисловия*, [в:] *Азербайджанский героический эпос*, Язычы, Баку, 1996.
- Пенн С., *Кер-оглы, восточный поэт-наездник. Полное собрание его импровизаций, с присовокуплением его биографии*, КавКаз, [Тифлис], 1856, № 21, 24, 26–27, 30, 34, 36–42.

Перцева В., *Восточные повести О. И. Сенковского*, http://www.rusnauka.com/4_SND_2013/Philologia/8_127922.doc.htm [20.05.2019].

Рзаев А., *Азербайджанские востоковеды XIX века*. Баку, Елм, 1986.

Саттаров С., *Александр Ходзько и Азербайджан*, Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının Xəbərləri, Humanitar elmlər seriyası, 2016, № 2.

Шопен И., *Керъ-оглу-татарская легенда*, Маяк современного просвещения и образованности, XI, Санктпетербург, 1840.

Bibliografia

Abdułłajuekowa G., *Azərbaydzansko-polskiye litieraturnyje swiazi XIX-XXI wiekow*, Mutardžym, Baku 2012.

Andrijauskas A., *Searching for Lithuanian Identity Between East and West*, [in:] *Lithuania: Identity and Values*, Lithuanian Philosophical Studies, V, [edit:] Aida Savicka, Washington 2007.

Anikiejewa T., «Kitab-i Diediem Korkut» kak pamiatnik knižnogo eposa, „Szagi/Steps” 2015, T. 1., № 2.

Chodźko A., *Baku. Cholera morbus. Wieża dziewicza w Baku. Powieść o Arystotelesie i Platonie* (Wyjątki z listu pisanego z Baku. 10 Lipca 1830 roku), „Tygodnik Petersburski” 1830, cz. 2, nr 30.

Chodźko A., *Les aventures et les improvisations de Kouroglou, recueillies en perse par M. Alexandre Chodzko* (par George Sand), „La Revue Independante” 1842, t. 6.

Chodźko A., *Ognie samorodne w Dżoale. Klasztor Indyjski. Sześćioletni improwizator w Baku. Wulkan błotniczy*, „Tygodnik Petersburski” 1830, cz. 2, nr 35.

Chodźko A., *Poezje Aleksandra Chodźki*, St. Petersburg, Drukiem Karola Kraya, 1829.

Chodźko A., *Specimens of the Popular Poetry of Persia as Found in the Adventures and Improvisations of Kurroglou, the Bandit-minstrel of Northern Persia, and in the Songs of the People Inhabiting the Shores of the Caspian Sea. Orally Collected and Translated, with Philological and Historical Notes; by Alexander Chodzko, Esq.*, London, 1842.

Grickiewicz W., *Aleksandr Chodz'ko (1804-1891) i jego wkład w rozwitije iranistiki i tiurkologii*, [w:] *Strany i narody Wostoka*, [ed:] D. Oldieroggie, «Nauka», Moskwa 1987.

Samir Sattarov, *Folklor azerbejdżański w badaniach polskich orientalistów XIX wieku*

Janczak J., *The State and the Need for Polish Studies on the History of Azerbaijan*, „Acta Universitatis Lodziensis Folia Caucasica” 2, Lodz 1987.

Kniga Dieda Korkuta, Kitab-i dede Korkut, Oguzskij geroičeskij epos i «Kniga Korkuta», <http://www.vostlit.info/Texts/rus9/Korkut/framepril31.htm> [09.10.2018].

Korogły X., Nabijew Azad, *Wmiesto priedisłowija*, [w:] *Azərbaydzanskij geroičeskij epos*, Jazyczy, Baku 1996.

Pienn S., *Kior-ogły, wostocznyj poet-najezdnyk. Połnoje sobranije jego improwizacyj, s prisowokuplenijem jego biografii*, Kawkaz, [Tiflis], 1856, № 21, 24, 26-27, 30, 34, 36-42.

Piercewa W., *Wostocznyje powiesti O. I. Sienkowskogo*, http://www.rusnauka.com/4_SND_2013/Philologia/8_127922.doc.htm [20.05.2019].

Rzajew A., *Azərbaydzanskije wostokowiedy XIX wieku*, Baku, Jelm: 1986.

Sattarov S., *Aleksandr Chodz'ko i Azərbaycan*, Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının Xəbərləri, Humanitar elmlər seriyası, 2016, № 2.

Szopien I., *Kior-ogły-tatarskaja legiend, Majak sowriemiennogo proswieszczenija i obrazowannosti*, XI, Sanktpietierburg 1840.